

איך לקיים שיעור אמונה

א"פ וא"ח : אמונה פרטית ואמונת אחרים

שיעור זה מנוגד לשיעור הקודם על ניחוש. כשאנו יודעים שאנו מנחשים אנו מודעים לכך שאנו מסוגלים לטעות. אמונה, להבדיל, פירושה שאנו מקבלים משהו כאמת. לצורך שיעור זה עדיף להתעלם מאמונות "חלשות" או חלקיות (דברים שאנו מאמינים בהיותם אמת באופן כללי), היות שאלה רק יבלבלו אותנו וממילא הן כבר כלולות במושג "ניחוש קטן" (נ"ק). בשיעור זה אמונה היא דבר שאנו מקבלים כאמת. שוב, עדיף להימנע מדיונים פילוסופיים על טבעה של האמת. ההגדרה המעשית של קבלת דבר כלשהו כאמת היא "לפעול על פי דבר זה כאילו היה אמת".

לעתים אנו דבקים באמונותינו עד שהן מוטלות בספק או עד שהן מוכחות כמוטעות. לעתים נמשיך להתעקש שאמונתנו צודקת, למרות שכל הראיות מעידות על כך שהיא מוטעית*. שיעור זה עוסק במקור האמונות. מאין הן באות? מדוע אנו דבקים בהן? מדוע אנו מאמינים שמהוה הוא אמת? לא נעשה פה כל ניסיון להוכיח שסוג אחד של אמונה הוא בעל תוקף יותר מסוג אחר. מספיק שאדם יהיה מודע למקורה של אמונה מסוימת. אפילו אם כל מה שאנו יכולים לומר הוא "אני מאמין כי אני רוצה להאמין" או ש"אני מאמין בזה היות שמתאים לי להאמין", תשובה זו עדיין טובה יותר מלהחזיק באמונה ולא לבחון כלל על מה היא מבוססת. (שימושי מאוד להבין שאמונה מסוימת מבוססת רק על עניין אישי או על הוכחות מתוך ניסיונו האישי).

על מה מבוססת אמונה זו? זוהי השאלה הבסיסית. התשובה מספקת לנו את שתי ה"תיבות" לשיעור זה.

אמונה פרטית (א"פ) מבוססת על ניסיון, תחושות או ראיות אישיות. הייתי שם. ראיתי בעצמי. שמעתי בעצמי. ערכתי ניסוי. אני רוצה להאמין בזה. בא"פ אדם מאמין בעצמו. אולי אדם מסוים אסף יותר מידע מאשר אנשים אחרים. למשל, בלשים אוספים מידע מכל מיני אנשים ואז מגיעים לאמונתם האישית לגבי מי ביצע את הפשע.

אמונתם של אחרים (א"ח) פירושו שבמקום שאנשים יאמינו במשהו שבדקו בעצמם הם מאמצים את אמונותיהם של אחרים. בפועל, המשמעות היא לקבל אמונה מ"סמכות". אין רע בלקבל משהו כסמכות. הרי זה בלתי אפשרי לבדוק הכול בעצמך. אנשים מסוימים הם באמת מומחים לנושא או לחוויה מסוימת. כדי לקבל את תקפותה של אנרגיה אטומית צריך לקבל כאמת את דבריהם של מדענים גרעיניים. לסמכויות צורות שונות: מורים, הורים, ספרים, טלוויזיה, עיתונים וכו'. לעתים קרובות סמכות זו היא חבר שלנו או אדם שאנו סומכים עליו. קונצנזוס או "מה שכולם יודעים" הוא מקור נפוץ של אמונת אחרים. לפעמים, הקונצנזוס הוא אמיתי ומתפרס על ארץ שלמה ולפעמים הוא משקף רק את אמונותיהם של אנשים אחדים, במצב מסוים, שבטעות מקובל לחשוב שהם מייצגים את הכלל.

* יש מצבי טיסה, בעיקר שעה שהמטוס אפוף עננות, שבהם הטייס מאמין (א"פ) כי מטוסו טס בטיסה אופקית וישרה, למרות שמחוויניו מורים אחרת. תופעה זו ידועה בכינויה "ורטיגו" - T.O.

יש להדגיש שמטרת השיעור אינה לתקוף או לעודד ספקנות כללית. המטרה היא לעודד את התלמידים לשים לב למקורות אמונותיהם.

באיור המופיע בכרטיס העבודה לתלמיד רואים אדם מאזין לשר הטלויזיה ונראה שהוא מאמין לדבריו. יש מקרים שסביר להאמין להם (למשל, להודעה עובדתית בחדשות). במקרים אחרים אולי לא כדאי להאמין (למשל, לפוליטיקאי שמציג פרשנות לסכסוך עבודה).

דוגמאות

(קיראו את הסעיף דוגמאות המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

אחת הדוגמאות שניתנות בכרטיס העבודה לתלמיד לא"פ מתייחסת לניסיון אישי ישיר (ראיתי בעצמי) ואחרות מתייחסות לניסיון אישי כללי יותר (אני מכיר את הכלב שלי - לפחות אני רוצה להאמין שאני מכיר). דוגמאות שניתנות לא"ח תלויות בסמכות של "מומחים" או של "כולם יודעים".

תרגול

(קיראו את הסעיף תרגול המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

תרגיל 1.

זהו תרגיל קשה למדי, היות שהרבה מהדוגמאות לאמונה יכולות להיות א"פ אם מסתכלים עליהן מזווית אחת וא"ח אם מסתכלים עליהן מזווית אחרת. על הקבוצות לעבוד על הפריטים (יש להקצות לכך 4 דקות) ולהחליט בכל מקרה ומקרה האם הפריט הוא א"פ או א"ח. אפשר לנהל דיון כיתתי פתוח סביב הפריטים הקשים יותר.

הצעות:

- עצם קבלתנו את הרעיון שהעולם עגול זו א"ח. אולם, אפשר לומר שניסיונו האישי בראיית דברים הנעלמים מעבר לאופק, או בראיית התמונות שצולמו על ידי אסטרונאוטים, הפכו רעיון זה ליותר א"פ. שנוי במחלוקת.
- $2+2=4$. במקור סופר לנו איך פועלת שיטת הספירה (א"ח). עכשיו האמונה הפכה לאמונה אישית (א"פ).
- כוחה של אמריקה הוא א"ח היות ששמענו מאנשים אחרים וקראנו על הכלכלה, הכוח הצבאי, המשאבים וכו' של אמריקה. האם ייתכן שכל זה תעמולה בלבד?
- זיכרונם הטוב של אנשים נבונים הוא כנראה א"ח (כולם יודעים), אבל זה יכול להיות א"פ אם במקרה אתם מכירים כמה אנשים נבונים במיוחד שנראה שיש להם זיכרון טוב יותר מאשר לאנשים אחרים.
- ניסיונם האישי של בעלי חנויות הוא כנראה מאוד מוגבל, לכן הוא א"ח, ולא משנה עד כמה ניסיון זה נראה לנו סביר.
- יכולת הריקוד של בני-נוער יכולה להיות עניין של ניסיון אישי (א"פ) או ניסיונם של אחרים (א"ח), הכול תלוי בשאלה האם בעל האמונה התנסה בכך בעצמו.
- זוהי א"ח אם מקבלים את כל מה שכולם, כולל הורים ומורים, אומרים לך. זוהי א"פ אם אתם מסתכלים סביבכם. באופן כללי, זוהי א"ח היות שחברך לכיתה עוד לא סיימו את הלימודים.
- האמונה שאדם הלך על הירח היא א"פ היות שראינו זאת בטלוויזיה ובעיתונים. צריך כמובן להאמין (א"ח) שהצילומים הטלוויזיוניים לא זויפו.

תרגיל 2.

עבודה קבוצתית (הקצו 3 דקות) או דיון כיתתי פתוח שבו מתגבשת רשימה - אולי באמצעות שיטה של הצבעה. שיטת הצבעה יכולה להתבצע על ידי יחידים בכיתה - כשכל אחד נותן ציון מ-1 עד 9 לכל אחד מהמקורות המצוינים (נקודה אחת למקור שהתלמיד הכי פחות מאמין לו, ותשע נקודות למקור שהוא מאמין לו ביותר). המורה יכול לערוך סיכום של הנקודות ולדרג את המקורות.

תרגיל 3.

הצורה הטובה ביותר לבצע תרגיל זה היא דיון כיתתי פתוח, שבו בוחנים כל אמונה בתורה. המורה מנסה לחקור את מקורה של כל אמונה. המורה יכול להציג את השאלה בצורה זו: "נניח שמישהו החזיק באמונה זו, על מה אתם חושבים שהיא הייתה מבוססת?"

נקודות מוצעות:

- הרווחים עולים; הם לא משלמים מספיק; כולם יודעים שמטרת העסקים היא להרוויח כסף; הם אינם מתחשבים באיכות הסביבה; המחירים גבוהים מדי
- הם תמיד דורשים יותר בשביל חברי האיגוד שלהם, לא אכפת להם אם אנשים אחרים מאבדים את משרותיהם כתוצאה מהשביתות שלהם; הם יודעים שהמשמעות של משכורות גבוהות יותר היא מחירים גבוהים יותר לכולם; כולם יודעים שיעודו של איגוד מקצועי הוא לדאוג לחבריו
- התלמידים המבריקים ביותר מצליחים ביותר במבחנים; מטרת המבחנים היא לבחון משהו מסוים והתלמידים המצליחים ביותר לא תמיד משקיעים הכי הרבה; אם אינכם פיקחים לא תוכלו ללמוד בקלות
- חברי סיפר לי על איש שעזב את הלימודים מוקדם ועכשיו הוא מיליונר; קראתי באיזה שהוא מקום שהאנשים העשירים ביותר לא היו כל כך טובים בלימודים; אני לא מאמינה שאכן לומדים בבית-הספר את הדברים שצריכים לדעת בחיים

תרגיל 4.

זהו תרגיל קשה. המטרה היא לנסות לשנות את כל האמונות המצוינות פה. הקבוצות יכולות לפתח גישה לכל אחת מהן (יש להקצות לכך 5 דקות), או שהמורה יבחר שתי דוגמאות שעליהן הקבוצות צריכות לעבוד. ניתן לבצע תרגיל זה כמצב דרמטי, שבו תלמיד אחד מאמץ באופן אישי אחת מהאמונות ותלמיד אחר מנסה לשכנע אותו לנטוש אמונה זו.

נקודות מוצעות:

- מדוע לדעתכם עשוי עונש המוות לעזור לצמצם את השימוש בנשק במקרי שוד? גנב לא חושב שיצטרך להשתמש בנשקו.
- מדוע לדעתכם העולם עומד להגיע לקצו בעוד שנתיים? מהן ההוכחות לכך? האם חיבתם זאת בעצמכם או שמישהו אמר לכם את זה? אנשים רבים ציפו שהעולם יגיע לקצו בזמנים שונים וכולם טעו.
- אולי הצרפתי שהכרתם היה יוצא דופן. אולי הוא היה הצרפתי היחיד שריח שום נדף ממנו. אולי רק מעט צרפתים מריחים משום. איך אתם יכולים להיות בטוחים שרק צרפתים מדיפים ריח שום?
- מה גורם לך לחשוב שהוריקן לא בעניינים? באילו תחומים את חושבת שאת יודעת טוב יותר? להורים שלך יש יותר ניסיון מאשר לך; האם את יכולה לתת דוגמה של מקרה שבו הם טעו ואת צדקת?

ג. ציינו לבני כל אחת מהדוגמאות הבאות האם הן דוגמאות מסוג א"פ או א"ח. על אילו ראיות מתבססות אמונות אלה?

- העולם עגול
 - $2+2=4$
 - אמריקה היא המדינה החזקה ביותר בעולם
 - לאנשים פקחים יש זיכרון טוב
 - מטרתם של בעלי החמניות היא להזויות ספר רב ככל האפשר
 - בני-נוער רוקדים טוב יותר ממבוגרים
 - לא תשיגו עבודה אם לא תעליח בלמודים
 - בן-אדם הלך על הירח
2. כל אחד ממוסקות האבים אומרים לכם שהעישון מזיק לבריאות. לאילו מהם הכי סביר שתאמינו? דרגו אותם לפי סדר — מוחמקן ביותר (ראשון) ועד לפחות אמיני (אחרון).
- אבא, ימא, מורה, חבדן, מאמר בעיתון, כתבת חדשות בטלוויזיה, הרופא שלך, רופא בטלוויזיה, חברת טבק.

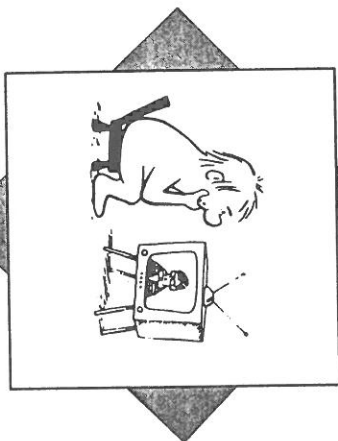
1. האם אמונתכם מבוססת על ניסיון פרטי-אישי (א"י)?
2. עד כמה חזקות הסיבות לאמונתכם?
3. עד כמה שמעושי, חשבה או חיינות היא האמונה?
4. מה צריך כדי להוכיח את תקפותה של אמונה או כדי להוכיח שהאמונה שגויה?

1. מִדּוּן הָאֲמֻנוֹת הַחַזְקוֹת בַּיָּדוּת שֶׁלָּכֶם וְעַל מִדּוּן הַתְּסֻבּוֹת; וְהִנּוּ דִּגְמָאוֹת שֶׁל שְׁלֹשׁ אֲמֻנוֹת.
2. בַּעֲלִישׁוֹת הַתְּחוּמִּים הַמְצֻיָּיִם פֶּה, עַל אִילוּ מִתּוֹךְ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּם הֵיחָם שׁוֹמְכִים בְּיָדוּת: נִסְיוֹנָם, הָאֵשׁ, מִה שֶׁכֵּלֶם אֲמֻרִים, מִה שֶׁקְּרָאוּם בְּסֻפְרִים אִו רֵאשִׁית בְּטִלְיוֹנֵיהֶם, מִה שֶׁחִבְּרִים אֲמֻרִים, מִה שֶׁחִוְרָלֶם אֲמֻרִים.

- **התחומים:**
- דעתד בנושאי פוליטיקה
- דרך התנהגותד
- תכנון חייד

אגוארקי קק-קק - קורט דשייבה 5: מידע ומחשבות

21Nk.6

במקרים מסוימים האמונה מזוהסת על מה שאתם מקבלים משהו כאמור אתם מאמינים על מה שאתם מקבלים. וינסתם להשיג תעל והשתוכים (א"ש). במקרים אחרים אמונתם מזוהסת על מה שאתם מאמינים או חושבים. זאת משום שהם בעמדת ספקות, או משום שלא יכולים לברוק את הדברים בעצמם.

באמנותה מתבססת על ניסיון האומי או הרשעך האומי.

"אני מאמין שהכלב שלי הוא הכלב הכי פיקח בעולם".
 "ראיתי את הפיתון בולע את האיייל הצעיר שלי".

על מנת שאלוים חושבים או אומרים — כשאתם מקבלים את מילתם של האחרים בעניין כלשהו.

אני סומך עלייך, "הוא אמר לדעתך", "קראתי זאת בספרך", "המדיענים אומרים כך", "הוא לא היה מביע לעמדה שבה הוא נמצא כיום אילולא ידע יותר טוב ממני".

"המנומחים אומרים שייגמר לנו הדלק עד שנת 2000".
"כולם יודעים שגזר עוזר לראיית לילה".

אמונה יכולה להיות חזקה או חלשה, תלוי עד כמה מגנים עליה ובאיזו קלות ניתן לשנותה.

פעולה

(קראו את הסעיף פעולה המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

קטע הפעולה נותן את הקווים המנחים המעשיים לביצוע א"פ וא"ח - ארבעה שלבים בסיסיים, שניתן ליישם בזה אחר זה. ניתן להקריא בכיתה כל שלב ולהרחיב בעזרת דוגמאות. השלבים אינם בסיס לדיון. ישנן כנראה דרכים טובות יותר להציג את הנושא, אולם הסכנה ביצירת בלבול ובהותרת התלמידים בלי שום הבנה קונקרטית מאפילה על ההנאה שניתן להפיק מדיון ביקורתי.

פרוייקט

(קראו את הסעיף פרוייקט המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

ניתן לבצע את פריטי הפרוייקט בסופו של שיעור ארוך שהוקצו לו שתי שעות מערכת או להטילם כשיעורי-בית. לרוב, התלמידים עובדים כיחידים, והתוצר הוא חיבור או ראשי פרקים. המורה יכול לבחור את הפריט או להשאיר את הבחירה בידי התלמידים. הדבר החשוב הוא שייצא מכך משהו ברור ומוחלט. על התלמידים ליישם את התהליך שנבחר בשיעור.

פרוייקט 1.

פריט זה עלול להיות קשה ומוטב להימנע מלהשתמש בו עם ילדים צעירים יותר. במקום לשאול מהן האמונות "החזקות" ביותר, המורה יכול לבקש לציין שלוש אמונות "חשובות". הנקודה החשובה כאן איננה האם הן מוצדקות או לא, אלא שהתלמיד יוכל לומר בצורה הברורה ביותר מהו הבסיס לאמונות אלה - כל בסיס שהוא.

נקודות מוצעות:

הביסוס יכול להיות תלוי באמונה הנבחרת ויכול לכלול: הרגל, חינוך, הורים, ספרים, מה שהחברים אומרים, כולם יודעים, ניסיון אישי וכו'.

פרוייקט 2.

זהו כנראה הפריט המתאים ביותר (מתוך השניים) לכל התלמידים, פרט למתחכמים ביותר. התלמידים מטפלים בכל אחד מהתחומים: מה דעתך על פוליטיקה, איך אתה מתנהגת, תכנון חייך. התלמיד מציין בכל אחד מתחומים אלה את ההשפעות המרכזיות התקפות לגביו מתוך מכלול ההשפעות המוצעות.

הצעות:

תחום: מה דעתך בנושא פוליטיקה?

השפעה: מה שכולם אומרים, מה שההורים אומרים, מה שרואים בטלוויזיה.

תחום: איך אתה מתנהגת?

השפעה: מה שאומרים ההורים, ניסיוני האישי, מה שאומרים החברים.

תחום: תכנון חייך

השפעה: מה שאומרים החברים, מה שאומרים ההורים, מה שאומרים כולם.

ההשפעות יהיו שונות מתלמיד לתלמיד. בכל מקרה, יש לדון בקצרה בהשפעות (למשל, איך מה שחבריי אומרים משפיע על התכנון שלך את חייך?).